

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΒ'.

ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ, 22 ΤΟΥ ΦΕΒΡΑΡΙΟΥ 1914

ΑΡΙΘΜΟΣ 520

ΕΝΑΣ ΛΛΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΖΙΑΣ. Ἀθηνιώτικες γραφές.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ. Κριτικό σημείωμα : Γρηγορ. Ξενό-
πουλου: «Θέατρον».

ΕΙΡΗΝΗ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ. Ἰδεοπλίστης (συνέ-
χεια).

ΜΑΡΙΑ ΖΑΜΠΑ. Ἑλληνικά χωριά.

Κ. Κ. Δωδώνη.

Κ. Γ. Κ. Τὸ δασοφύτεμα τῶν βράχων τριγύρω στὴν Ἀ-
κρόπολη.

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ. Ἡ στρίγγλα.

Ν. ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ. Οἱ ἀγάπες τοῦ Φαύνου.

Α. ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ. Amore puero.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Τὸ ξεριζωμένο δέντρο.

ΑΥΔΟΣ ΠΩΔΑΒΡΟΣ. Ἐπιθεώρηση.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ—ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ—Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ.

ΤΟ ΞΕΡΡΙΖΩΜΕΝΟ ΔΕΝΤΡΟ

(Τὸ τέλος τῆς δεύτης ὁμιλίας γιὰ τὸ
ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ ποὺ ἔγινε— 13 τοῦ περασμέ-
νου Γενάρη—μέσα στὸ «Λύκειο τῶν Ἑλλη-
νίδων», παραχωρημένο, γιὰ τὴ βραδιά ἐκείνη,
στὸν Ἑκπαιδευτικὸν Ὀμιλον.)

Κάθε φορὰ ποὺ ξεφυλλίζω τοὺς τόμους τοῦ Βα-
λαωρίτη, σταματῶ μὲ ξεχωριστὴ προσοχὴ στὸ ποίη-
μα ποὺ ἐπιγράφεται «Τὸ ξεριζωμένο δέντρο». Εἶ-
ναι συνθετικὸ ποίημα : μέσα του δείχνονται σχεδὸν
ἔλοι οἱ τόποι ποὺ διατρέχει καὶ ἔλοι οἱ τρόποι ποὺ
μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς στὰ τραγούδια του. Δὲν
ἔχουμε τὸ ποίημα μόνον· ἔχουμε καὶ τὴν ἱστορία
του. Καθὼς τὰ συνταιριάζει μέσα στὴν πατριδολά-
τρισσα ψυχὴ του ποιητικὴ καὶ πολιτικὴ, ἔτσι ὁ ἱστο-
ριοδίφης καὶ λεξιθήρας ποιητὴς ἐξηγεῖ σὲ σημειώ-
ματα καὶ σὲ λεξιλόγια, συμπληρώνει, καὶ ὑπομνη-
ματίζει τὸ στίχο μὲ τὸν πεζὺ λόγον. Κ' ἔτσι μᾶς ἐμ-
πιστεύεται μᾶζι μὲ τὸ ἔργο, καὶ τὸ ὄργανο ποὺ τὸ

μαστόρεψε καὶ τὴν ἀφορμὴ τοῦ ἔργου, μᾶς παραδί-
νει καὶ τὸ μηχανισμὸ τῆς ἐργασίας του. Τὸ σύστη-
μα τοῦτο μπορεῖ νὰ σβύνη μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ἐ-
ννευμένη μουσικὴ γοητεία ἐνὸς τραγουδιοῦ. Ἀλλὰ
ὁ Βαλαωρίτης δὲ φροντίζει πῶς νὰ μᾶς ταξιδέψῃ
στὴ χώρα τοῦ οὐνείρου, πῶς νὰ μᾶς ἀνυψώσῃ στὸν
οὐρανὸ τοῦ ἐκστατικοῦ· κοιτάζει περισσότερον πῶς νὰ
ξυπνήσῃ τὴν ἐνέργεια, πῶς νὰ μᾶς σπρώξῃ μπρο-
στὰ μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ πατριδολάτρη. Καὶ σὰ
νὰ πιστεύῃ πῶς αἰσθάνεσαι ζωηρότερα ὅτι καὶ κα-
λύτερα καταλαβαίνεις. Τὸ «Ξεριζωμένο Δέντρο»
σφιχτανταμώνει τὸ ὑποκείμενο τοῦ ποιητῆ καὶ τὰν-
τικείμενα ποὺ τὸν συγκινεῖ, ἀράδ' ἀράδα. Εἶναι
μαζὶ ζωγραφιά, παράδοση, ρεμασμός, αὐτοβιογρα-
φία, θρύλος καὶ θρήνος. Ἀπὸ τὸ ἐξοχικὸ του ἐρη-
μητήριο τῆς Μαδουρῆς ξεχναντεύει τὸ κατέβασμα
ἐνὸς χειμάρρου ποὺ ἔπαιρνε στὰ τρικυμισμένα του
νερά ἕνα θεώρατο δέντρο. Κατὰ τὸν τρόπο του, τὸ
θέαμα τοῦ γίνετ' ἐμπνευση, ποίημα ἢ ἐμπνευση, τὸ
ποίημα διήγησις καὶ ἡ διήγησις ξετυλίγεται δραμα-
τικά. Ὁ διάλογος κ' ἐδῶ. Πάντα ἐ ἐπικός.

—Δέντρο, πῶς κοίτεσαι νεκρὸ στὸν ἄμμο τοῦ γιαιοῦμου;
Ποιὸ χέρι σὲ ξεριζώσε, ποιὰ δύναμις σὲ πῆρε
ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ βουνοῦ καὶ σ' ἔριξε στὸ κύμα;
Ἐσένι τὰ γεράματα δὲ σ' εἶχαν σφακώσει,
στὰτάραγα κλωνάρια σου ἑκατοστάδες χρόνοι,
χωρὶς νὰ τὰ λυγίσουνε, ἑστέκαν σωριασμένοι,
στὴ σιδερένια φλούδα σου, χωρὶς νὰ τῆνε γδάρῃ,
τοῦ λόγγου τὰ γριοδάμαλα τὰ κέρατα ἔτροχοῦσε.
Πές μου, πῶς κοίτεσαι νεκρὸ, ρουπάκι, στὸ γυιὸ μου;

Κατέβαινε ὀλοφούσκωτο, — ἀποκρίνεται τὸ δέν-
τρο, καὶ τῆς ρεματαρίας τὸ πλημμύρισμα ζωγραφί-
ζεται μὲ τὴ στρογγυλὴ καὶ μὲ τὴν πλοῖσια πρα-
στατικότητα τῆς γλώσσας τοῦ ποιητῆ :

Κατέβαινε ὀλοφούσκωτο προχτὲς τὸ Δημοσάρι,
μουγκρίζοντις στὸ διάβα του, σὰ νὰ ζητοῦσε ἀμάχη.
Δὲν τὸ βαστοῦσαν ριζιμιά, δὲν τὸ κρατοῦσαν φράχτες.
Στὸ πέρασμά του ἐγέρνανε σὰ νὰ τὸ προσκυνοῦσαν
οἱ σχῖνοι, τὰ γριοπρίναρα. Τὸ κύμα στὸ θυμὸ του
ἐρροβολοῦσε πάντα ἐμπρός...
καὶ πέφτει κατακέφαλα μ' ὅλη τὴν ἀντρεία του,
γιὰ νὰ ρουφήξῃ ἕνα κοντρεῖ ποὺ τᾶφραζε τὸ δρόμο.

Μὰ ἡ πέτρα, τὸ κοντρί—καθὼς τὴ λείει—σχετίζεται μὲ τοπικὴ παράδοση ἀρκετὴ γιὰ νὰ βάλῃ σὲ κίνηση τὴν ἡρωικὴν, τὴν ἑλληνικὴν, θὰ ἔλεγα ξεχωριστὰ στὴν περίστασιν αὐτὴν, φαντασία τοῦ ποιητῆ. Ἀπάνω στὴν πέτρα ἐκείνῃ μὲ προδοσιὰ σκοτώθηκε ὁ Ἀργύρης. Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ Ἀργύρης; Ἀπλούστατα, καθὼς θὰ λέγαμε σήμερον μὲ τὴν πεζὴ γλῶσσα καὶ μὲ τὴν πεζότερη σκέψιν μας, ἓνας φυγόδικος, ἓνας ληστής, πληγὴ καὶ τρομάρα τοῦ τόπου του· ἓνας ἀπὸ κείνους ποὺ ζοῦνε μὲ τὸ βόλι καὶ μὲ τὸ μαχαίρι, κι ἀπὸ μαχαίρι κι ἀπὸ βόλι πεθαίνουν, ἔταν δὲν προφτάσῃ ἡ δικαιοσύνη νὰ κάμῃ τὴν κρίσιν τοῦ μὲ τὴν λαιμοτόμο. Ὅμως ὁ Ἀργύρης θάμπωνε καὶ βάσκαине τὴ λαϊκὴ φαντασία, καὶ μὲ τὸν τρόμο ποὺ ἔσπερνε, καὶ μὲ ὅλη τὴ λάμψιν τοῦ παλληκαριᾶς καὶ τῆς ἀντρείωσης μὲς ἀπὸ τὸ σκότος τῆς κακίας του. Κακοῦργος αἱμοβόρος, ἀδιάφορος. Ἔταν ἀντρεωμένος· αὐτὸ ἔφτανε. Εἶδωλο. Ἡ λατρεία τῆς δυνάμεως. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ ποιητικὴ ἰδέα τῆς ζωῆς ἀντίμαχη μὲ τὴν ἠθικολογικὴ ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. «Ἐνὺς ἀληθινὸς ζωγράφος, λέγει κάποιος ὁ μεγάλος κριτικὸς, ὁ Ταῖν, θὰ ἴδῃ μ' εὐχαρίστησιν ἓνα καλὰ συναρμοσμένο, ἓνα στιβαρὸ χέρι ἀπλωμένο, κι ἂς ἀπλώνεται τὸ χέρι ἐκεῖνο γιὰ νὰ σκοτώσῃ κάποιον». Κ' ἓνας ποιητὴς σὰν τὸ Βαλαωρίτην, δηλαδὴ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μέσα σὲ δὲ, μέσα τοῦ κρύβει καθαρότερον καὶ βαθύτερον· ἀλλὰ καί, γενικώτερα, ἓνας ζωγραφικὸς καλλιτέχνης, ποὺ βλέπει καὶ ποὺ τιμᾷ τὴ ζωὴ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὴν ὅψιν τοῦ τὴν πλαστικὴ καὶ τὴν αἰσθητικὴν, παρὰ ξένον δὲν εἶναι πῶς παρασταίνει τὸν Ἀργύρη μὲ δραματικὰ χρώματα, ποὺ φαντάζουν, πῶς δὲν μπορεῖ καλὰ νὰ κρύψῃ τὸ θαυμασμὸ τοῦ πρὸς τὴ δυνάμιν, ὅσο κι ἂν εἶναι ἀντικανονικὴ καὶ ἀποτρόπαια ἡ ἐκδήλωσίς της, κι ἂς μὴν τὴν ἐξαγνίζῃ τὸ μαρτύριον τῶν τουρκομαχῶν ἡρώων κλεφτῶν, τῶν Κατσαντωναίων καὶ τῶν Βλαχάδων. Φταῖνε οἱ καιροὶ γιὰ τοῦτο. Μήτε μπορεῖ νὰ κρύψῃ τὴν καταφρόνησίν του πρὸς τοὺς ἀθλοῦς ποὺ μὲ προδοσιὰ τὸν χτυπήσανε, ὅσο κι ἂν εἶταν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εὐεργέτες τοῦ τόπου, μὲ τὸ θάνατον τοῦ ληστῆ.

— Ἔστεκα ἔγὼ καὶ κοίταξα—μιλεῖ τὸ δέντρο—

κι ἀπ' τὴ βουβὴ τὴν πέτρα
ἀκουσα τότε μιὰ φωνὴν σὰ νᾶβγαίνει ἀπ' τὸν ἄδην:
— «Πέρον, ποτάμι, μέριασε, σῦρε νὰ σκιαῖς ἄλλους,
ἐμὲ μὲ πᾶτήσε βαρὺ ποδάρι ἀντρεωμένου,
μὲ στοίχισε τὸ αἷμα του, κ' εἶμαι θεμελιωμένο,
γιὰ νὰ φωνάξω ἀνάθεμα σ' ἐκείνους ποὺ προδίνουν.
Εἶμαι τ' Ἀργύρη τὸ κοντρί, εἶμαι τ' Ἀργύρη ὁ τάφος.»
Τὸ κύμα ἀναστύλθηκε, ἀφρομαναίει, θεωρεῖται.

Τότε μὲ μιὰς ἐψήλωσε κ' ἡ πέτρα τὸ κεφάλι
καὶ στὸν πλατὺ τὸν ὄμο της ἀγνικώλημα ἀνθισμένο
ἐπαλώθηκε σὰ νὰ εἶτανε τοῦ σκοτωμένου ἡ χήτη.
Ὁλόγουρά της οἱ μυρτιὲς γοργὰ συμπυκνώθηκαν,
σφιχτὰ τὴν ἐπερίπλεξαν καὶ φάνηκε ὁ Ἀργύρης
δλόρθος....

Φεύγουν μὲ τρόπο τὰ νερά. Τοῦ πεθαμένου ὁ ἴσκιος
τὰ κυνηγᾷ καὶ τὰ πατεῖ. Τὸ χνῶτον τοῦ τὰ σκίζει.

Ἀρμένιζε τὸ φάντασμα. Τὰ νεκρολίβανά του
τᾶχε φτερούγια στὰ πλεῦρά κι ἀνεμοδέρνει Χάρος...

Ὁ σεισμὸς αὐτὸς κι ὁ χαλασμὸς ἀπὸ τὸ πέρας
τοῦ βρυκόλακα ἐκεῖνου, ὅμως πάντα στοιχεῖο
δυνάμεως καὶ καταστροφῆς, πῆρε σῶμα καὶ τὸ χι-
λιόχρονο δέντρο, τὸ σύντριψε, τὸ ξεριζώσεν. Ἐδῶ
ἀλλάζει ὁ τόνος. Τὸ δέντρο θυμᾶται πῶς εἶχε γνω-
ριμὴν ἀπὸ καιρὸ μὲ τὸν ποιητὴ. Μιὰ φορὰ ὁ κυ-
νηγὸς ποιητὴς ἦρθε μὲ τὰ λαγωνικά του καὶ πλά-
γιασε στὸν ἴσκιον τοῦ. Χάραξε στὴ φλούδα τὸ νομά
του. Ἔτσι ἀδερφώθηκε μὲ τὸ δέντρο. «Σ' ἀγάπη-
σα», τοῦ λέει τὸ δέντρο, καθὼς θὰ ἔλεγε κανένας
φαῦνος τοῦ δρυμοῦ πρὸς κανένα βροχὸν τοῦ Θεοκρί-
του. «Σ' ἀγάπησα» μὲ θέλεις; Νά! κάποια θερμὴ
ὑποκειμενισμοῦ μᾶς ἐρεθίζει. Πίσω ἀπὸ κάποιο πα-
ραπέτασμα κάτι σαλεύει, κάποια ψυχὴ συγκινημένη
δεῖλὰ ζητᾷ νὰ προσφερθῇ στὰ μάτια μας. Ὁ λυ-
ρισμός. Ὁ ποιητὴς ἐτοιμάζεται νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ
τὰ ἰδιαιτέρα τῆς ζωῆς του. Ἡ ἡρωικὴ φαντασία πα-
ραμερῖζει. Σωπαίνει ἡ ἐπικὴ παράδοση. Κάτι ἀκού-
με σὰ χτυποκάρδο. Καὶ τῆς ἐνέργειας ὁ ἄνθρωπος
καὶ τῆς ἀντρείας ὁ διαλλαχτής, στὴν ἐσώψυχον ἐ-
κείνην κατανυχτικὴν στιγμὴν τί πρωτοθυμᾶται; Τὸ
θάνατον πρωτοθυμᾶται τὴν ὥραν ἐκεῖνην· γιατί· εἶναι ὁ
θάνατος μὲ τὴν ἀγάπην καὶ στὴν ζωὴν καὶ στὴν τέχνην
δυσκολοχώριστα ἰδανικά. Θέλει νὰ τοῦ γίνῃ τὸ νε-
κροκράδδατο ἀπὸ τὰ σάνδια τοῦ δέντρου.

Καὶ χίλιοι μύριοι στοχασμοὶ σκληρὰ μὲ μαρτυροῦν.
Θυμήθηκα τὴ νιότη μου, ὅταν μέσ' στὴν καρδίᾳ μου
ἐφύτρωνε ἄδολ' ἡ χαρά....

Ὁ Βαλαωρίτης, λυρικὸς. Γερνᾷ πρὸς τὸν κόσμον
τὸν καθεαυτὸ δικό του, τὸν ξεχωριστό. Ἀκούει τοὺς
χτύπους τῆς καρδιάς του. Λέει ἐγώ. Τὸ σόλο τῆς ἐν-
θύμησης ἔτοιμο, ποιὸς ξέρει γιὰ ποιὰν ἐξομολόγησιν,
μέσα σὲ ποῖο κελεύσματι! Ἡ ὑποκειμενικὴ διάθεσις
φαίνεται κι ἀπὸ τὴ φροντίδα τοῦ γυρισμοῦ πρὸς τὸν
ὁμοιοκατάληκτον στίχον, πρὸς τὴν ῥίμην, τὸ κατεξοχὴν
γνώρισμα τῆς νεώτερης ὑποκειμενικῆς τέχνης· ἡ
ῥίμη μὲ τὸ γύρισμα τοῦ ἴδιου ἤχου συμβολίζει τὴν

ψυχή πού πρὸς τὸν ἑαυτὴ της ὄλο σὰ νάγωνίζεται
νὰ ξαναγυρίσῃ.

Ἐγγονιαστή τότε ἀνέμιζε σὰ νάτανε ξεφτέρει
ἀκαταδάμιαστη ἡ ψυχή κ' ἔπαιρνε γιὰ λημέρι
πότε τὰ πεῦκα τοῦ βουνοῦ, πότε τὰ κυπαρίσσια
καὶ πότε φώλιαζε κρυφὰ μέσα στὰ ρημοκλήσια
καὶ γύρευε φαντάσματα. Μονάχη, ἀποσταμένη
εὕρισκ' ἐκεῖ παρηγοριά. Τὴ νύχτα οἱ πεθαμμένοι
τὴν ἔπαιρναν πνεματικό, κ' ἐκείνη γιὰ λουλούδια
τοὺς ἔρριχνε μνημόσυνα, τοὺς ἔδινε τραγούδια.

Ἄλλὰ καὶ στοὺς στίχους τούτους, καὶ σ' ὄλο τὸ
ποίημα, τίποτε δὲ μᾶς φωτίζει τὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ
μὲ κάποιο κρυφὸ, ἰδιαίτερο, πρωτόφαντο φῶς. Ὁ
ἴδιος πάντα, ἀπόγονος τῶν ἀρματωλῶν, μόνο στενο-
χωρημένος κάπως σὰ μιὰ γυναῖκα μὲ ἄδρὸ κορμὶ
ἀπὸ τὸν κορσὲ τῆς ὁμοιοκαταληξίας. Μὲ τὴν κυρία
πού λέγεται Ρίμα δὲν τὰ πηγαίνει πολὺ καλὰ ὁ Βα-
λαωρίτης, κι ὅσες φορές, ἂν καὶ ὄχι πολὺ συχνά,
τὴ μεταχειρίζεται, εἶναι σὰν ἄνθρωπος πού πονοκε-
φαλάει. Ἡ τέχνη τοῦ Ἀστραπόγιαννου μὲ τοὺς γορ-
γὺς σφιχτοδεμένους στίχους πού ριμάρουν εἶναι
γέννημα ἐξαιρετικῆς στιγμῆς ἐπικῆς μέθης. Καὶ στὸ
«Φωτεινὸ» ὁ ποιητὴς πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του,
ὠριμος πιά καὶ πλουτισμένος ἀπὸ τὰ «μεγαλόπρεπα
γεράματα», συμφιλιώνεται καὶ μὲ τὴν ὁμοιοκατα-
ληξία, καθὼς συμφιλιώνεται μὲ πολλὰ τῆς ζωῆς
γύρω του. Ὁ ποιητὴς τοῦ «Ξερριζωμένου δέντρου»,
εἶναι ὁ ἀκούραστος πεζοδρόμος, ὁ νυχτοπαρωρίτης
τριγυριστὴς μέσα στὰ δάση κι ἀπάνου στὰ βουνά·
διπλὸς κυνηγητῆς : τῶν φαντασμάτων, ἀπὸ τὴ μιὰ
μεριά («μέγα μέρος τῆς ζωῆς μου τὸ ἔζησα μὲ τὴ
συναναστροφὴ τῶν φαντασμάτων» εἶπε! σὲ κάποια
τοῦ δημηγορία, «πνευματικὸς τῶν πεθαμμένων» ὀνο-
μάζεται ἄλλου ὁ ψάλτης τῶν Μνημοσύνων)· κι ἀπὸ
τὴν ἄλλη τὴ μεριά, ἀπλούστατα, κυνηγός, χωρὶς
κανένα προσδιορισμό :

Τὰ δέντρα ἐτρίξαν κατὰ γῆς γυρτά, ξερριζωμένα,
τὰ νυχτοπούλια ἐσκοῦζανε τριγύρω μου ἀγριεμένα,
κ' ἐγὼ μ' ἓνα τουφέκι
ἐνόμιζα πὼς εἶμουν βροντὴ κι ἀστροπελέκι.

Στὸ τελευταῖο τοῦτο δίστιχο ἡ παράσταση τῆς
ἀρρενωπῆς χαρᾶς τοῦ κυνηγοῦ εἶναι σὰ νὰ συμβο-
λίζει μαζί—χωρὶς νὰ τὸ ὑποπεύεται ὁ ποιητὴς —
καὶ τὴ δύναμη τῆς ἰδέας πού ὑψώνει' ἐδῶ κάτου σὲ
νόμο τῆς ζωῆς καὶ πού κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ πι-
στεύῃ παρασυρμένος ἀπὸ μόνης τῆς φαντασίας του
τὸ δῆλο, σὰν τὸν κυνηγὸ μὲ τὸ τουφέκι του, πὼς
εἶναι κύριος τῶν ὄλων, ἐκεῖ πού εἶναι μέσα στὰ σύμ-

παντα μιὰ περαστικὴ στιγμή. Μιὰ ἰδεαλιστικὴ φι-
λοσοφία τὸ βαθαίνει ἀπροσδόκητα τὸ ἄβαθο τοῦτο
δίστιχο.

«Πικρὸς ποὺν' οἱ ἐνθύμησες !» Ὁ ποιητὴς ἀφί-
νει πάλε τὸ παιγνίδι τῆς ὁμοιοκαταληξίας, καὶ σὰ
νὰ σκεπάζῃ τὸ πρόσωπο μὲ τὰ δυὸ του χέρια καὶ
σὰ νάφίνεται μὲ τὰ μάτια του κλεισμένα ὁ ἀκάμα-
τος πεζολάτης, ἀκίνητῃ, δεμένος ἀπὸ τὴν ἀνάμνη-
ση καὶ μελαγχολεῖ :

Πικρὸς ποὺν' οἱ ἐνθύμησες ! Τότε τὸ μέτωπό μου
πλατὺς καθάριος οὐρανός, δὲν τὸ εἶχαν αὐλακώσει
τοῦ χρόνου τὰ ξεσίσματα, οἱ πόθοι, τὰ φαρμάκια.
Σὰν πύργος ἔστεκε ψηλὸ κι ἀπάνω του ἐφολιάζαν
χιλιάδες ὄνειρα χρυσά, λὲς κ' εἴταν χελιδόνια
κ' ἐφύγαν μὲ τὴν ἄνοιξη, τὰ σκόρπισε ὁ χειμώνας.
Τώρα τὸ σκέπασαν μὲ μιὰς οἱ καταχνιὲς τοῦ κόσμου,
συνγένεφιασε, σκοτίδιασε, καὶ ραγισμένη πλάκα
ἀνάμεσα στοῦ κεφαλιοῦ τᾶν' ἄνθρωπο μοναστήρι
στεῖρο ξαπλώνεται, βουβό, τοῦ λογισμοῦ μου τάφος.
Τί κρῖμα τόσο γλήγορα νὰ φεύγουνε τὰ νιάτα !

Μὲ τὸν τελευταῖο τοῦτο στίχο τόσο ἀπλὰ καὶ
τόσο κοινά, μὰ τόσο σπαραχτικὰ ὁ ποιητὴς πονεῖ
ἀπὸ τὸ παράπονο τὸ πρὸ ἀνθρώπινο πού θὰ σαλεύῃ
πάντα σπαμωδικὰ τὰ χεῖλη καὶ τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ
ἀνθρώπου, ὅσο θὰ ὑπάρχῃ ποίηση καὶ ἀνθρωπότη.
Ἄλλὰ ὅσο νὰ βᾶξῃ στὸν τελειωτικὸ τοῦτο στίχο, τί
ψαξίματα, σχεδὸν ἀνώφελα, μὲ τυφλὸ χέρι, στὰ
κελλιά μέσα τοῦ ἄψυχου μοναστηριοῦ τοῦ πού εἶναι
τὸ κεφάλι, καθὼς εἰκονικὰ τὸ λέει. Ὁ ποιητὴς τὰ
κλεῖ τὰ μάτια του στὸν ἐξωτερικὸ τὸν κόσμο πού εἶ-
ναι ὁ κόσμος του καὶ ἡ χαρὰ του. Πὼς ἀγωνίζεται
στὸ μακροβούτι πού κάνει μέσα στὴ μαύρη θάλασσα
τῆς ἐνθύμησης νὰ πιᾶσῃ κάτι στὰ χέρια του ! Τοῦ
κάκου ! Τοῦ φεύγουν ὅλα καθὼς τὸ φάντασμα τῆς
Κυρὰ Φροσύνης ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀκόλαστου Τε-
πενλελῆ. Γιατὶ ὁ ποιητὴς μᾶς θυμίζει μὲ τοὺς στί-
χους τούτους τὴ νεανικὴ τεχνοτροπία τῆς Κυρὰ Φρο-
σύνης μὲ τὴν ἀσιατικὴ σπατάλη τῶν μεταφορῶν πού
ἀσύμμετρα καὶ φανταχτερὰ συνεργάζονται κι ἀνα-
κατώνονται, χωρὶς νὰ προφταίνουμε κἂν νὰ δοκιμά-
σουμε κ' ἐμεῖς ἀπὸ τὸ γοργοπέρασμά της. Τὸ μέτω-
πο εἶναι οὐρανός, κ' εὐτὺς ἔπειτα πύργος, κ' ἔπειτα
πλάκα ραγισμένη μοναστηριοῦ κ' ἔπειτα τάφος.
Ἄλλὰ Βαλαωρίτης καὶ κλεισμένα μάτια δὲν ταιριάζ-
ζουνε. Βαλαωρίτης καὶ μάτια γυρισμένα ἀποκλει-
στικά πρὸς τὸν κόσμο τὸν ἐσωτερικὸ εἶναι κάτι ἀφύ-
σικο. Σὰ νὰ μὴ στέκεται στὸ χαραχτήρα καὶ στὸν
προορισμὸ τῆς τέχνης του νὰ παραστρατίζει σὲ ρεμ-
βασμούς καὶ νάρκοπορῇ στὰ παράπονα τῆς ἀτομι-

κῆς ζωῆς. "Ὅσο κι ἂν ἔπαθε, κι ὅ,τι κι ἂν ἔπαθε στὴ ζωὴ του, σὰ νὰ μὴν ἔχη, σὰ νὰ μὴ θέλῃ τίποτε σημαντικό γιὰ τὴ ζωὴ του νὰ μᾶς ξεμυστηρεῖ. Γιὰ τοῦτο πόσο διαφέρουν οἱ ἀμέσως παρακάτου στίχοι, ὅπου τἀνοίγει τὰ μάτια του ὁ ποιητής, τὸ ξαναβλέπει μπροστά του τὸ ξερριζωμένο δέντρο, καὶ μαζὺ μ' αὐτὸ τίς ὥραϊες λεπτομέρειες τῆς πραγματικῆς ζωῆς ποὺ εἶναι ὁ ἀξίος, μὲ μαστορικὰ ἀραδιαστής καὶ εἰκονογράφος τῆς.

"Ὅταν κ' ἐστὶ τὸ δύστυχο, γλωρὸ καὶ στολισμένο, ἐσήκωνες μισουρανὶς τἀλύγιστα κλωνάρια, στὸν ἴσκιό σου βελάζοντας ἔτρεχε τὸ κοπάδι, ὁ πιστικὸς χαρούμενος σ' ἀγάπαιε σὺν πατέρει. Χῆρες γριῆς πανόρφανες καὶ ξετραχηλισμένες ποῦ ἐπαίρναν τἀντερρίματα ὡσὰν ἐλεημοσύνη, κι ὅταν τὰ ρίχναν στὴ φωτιά κι ὁλόγυρα στὰ θράκια μὲ τὸ φτωχὸ προσάναμμα τὴ νήστια ἀποκοιμοῦσαν, τότε σ' εὐχολογούσανε καὶ λέγαν στὴν Παρθένο νὰ σοῦ στοιχειώνη τὰ κλαριά, νὰ σοῦ χαρίξῃ χρόνια.. Ἐμαραθῆκανε γιὰ μᾶς τοῦ κόσμου οἱ πρασινάδες.

"Ὁ ποιητής δὲ σταματᾷ ἐδῶ τὸ συνθετικὸ τοῦτο ποίημα. Ξαναγυρᾷ στὴ μελαγχολία του. "Ὅμως τώρα ἡ μελαγχολία του ἀπὸ τὸ ἔραμα τῆς δόξου τῆς, τῆς ὑπέρετατης στιγμῆς ποὺ μᾶς κλεῖ τὰ μάτια μιὰ γιὰ πάντα γιὰ τὸ ἀγύριστο ταξίδι, ἡ μελαγχολία του ἀρρενωπῇ ἀρμονίζεται ἀπροσδόκητα μὲ τὴν πατριδολάτρεισσαν λεβεντιά τῆς βαλαιορίτικης τέχνης:

Πλάστη μεγαλοδύναμε! Σπλαχνίσου με τὴν ὥρα ποὺ θάρρη ὁ Χάρος νὰ με βρῇ, καὶ πρὶν σβυστῇ τὸ [φῶς μου, στείλε μου πάλι νὰ τὰ ἰδῶ μ' ὅλη τὴν ὁμορφιά τους τῆς νιότης μου τὰ ὄνειρα! "Αφεστὰ νὰ φορέσουν τὰ ροδοκάλια τῆς αὐγῆς, καὶ στὸ προσκέφαλό μου νὰ ρθοῦν νὰ με ραντίσουνε χτυπώντας τὰ φτερούγια μὲ πάχνη ἀπὸ τὸν Κίσαβο....

"Ὁ ποιητής, ἀνήλικο παιδάκι, πόσες φορές — ὁ ἴδιος μᾶς τὸ εἶπε — ξανοίγοντας ἀπὸ μακριὰ τὴν καταχνιά τοῦ Πίνδου, τὴν ἔπαιρνε γιὰ καπνὸ τουφεκιοῦ «καὶ πρόσμενε καὶ πρόσμενε νὰκούσῃ τὴ βοή του». Αὐτὸς ὁ βουνόθρεφτος καὶ μὲ τοῦ βουνοῦ τὸν ἔγκο ξεχωρίζοντας ἀπὸ τίς ζωὲς τοῦ μαραζάρη κάμπου γύρω του πολεμόχαρος ραψωδὸς προσμένει τὰ ὄνειρα τῆς νιότης του, φανερό πὼς εἶναι τὰ μεγάλα ὄνειρα τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ιδέας, ποὺ εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν δικὰ του ὄνειρα. αὐτὰ προσμένει νὰ τοῦ ραντίσουν τὰ μαλλιά, μπορεῖ ἔως τότε τὰ-

σπρα του μαλλιά, μὲ τὸ ἀγίασμα ποὺ εἶναι πάχνη ἀπὸ τὸν Κίσαβο.

"Ὁ γέρος θὰ πεθάνῃ, καθὼς ὄνειρευόταν τὸ ἀνήλικο παιδί. Καὶ μήπως τὸ γιγαντόκορμο δέντρο ποὺ τὸ ξερριζώσε ἡ φοβερὴ τρικυμία καὶ τὸ πάτησε ὁ στοιχειωμένος ἴσκιος ἐνδὸς ἀντρεωμένου, μήπως δὲν εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ζωῆς τῆς ἰδίας τοῦ ποιητῆ ποὺ ἔζησε μὲ τὰ φαντάσματα τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν τουρκομάχων ἕσο ποὺ τὸ φέραν μιὰν ὥρα ἀρχήτερα τὸ τέλος του οἱ ἴσκιος τῶν ἀντρεωμένων, τὸ πάθος του καὶ ἡ μανία του; "Ὁ ἴδιος μᾶς τὸ προεῖπε σ' ἓνα στίχο του:

"Ἐχω γιὰ σέ, πατριίδα μου, στὰ στήθη χαλισμὸ!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

»» ΑΘΗΝΙΩΤΙΚΕΣ ΓΡΑΦΕΣ ««

Γ.

"Ακκουμισμένος στὸ τραπεζάκι τῆς κάμαρῆς μου, κοιτοῦσα ἔξω τὸ φεγγάρι. Σὺν πυρωμένο κάρβουνο. κυλοῦσε ἀπάνω σ' ἓνα κατόμβρο συννεφάκι.

"Ἐκεῖ μπροστά μου, κοιμόντανε κάτω βιβλία ποὺ γράφουνε γιὰ τίς χαρὲς τῆς ζωῆς.

"Ἐνα λιγοθυμισμένο λεφκὸ τριαντάφυλλο, σ' ἓνα βαζάκι πράσινο σὺν πέφκο βρεμένο, εἶτανε ἡ μόνη μου συντροφιά.

Τὸ φεγγάρι χάθηκε πίσω ἀπὸ τὸ συννεφάκι...

"Ἀπλωσα τὸ χέρι μου νὰ πάρω ἓνα βιβλίο. Μονομιᾶς, τὸ ρόδο μου χύθηκε, καὶ τὰ πέταλά του θροῖσανε ἀπάνω στὸ τραπέζι.

Δὲν πήρα στὸ χέρι μου κανένα βιβλίο γιὰ νὰ διαβάσω τίς χαρὲς τῆς ζωῆς...

Τὸ μεγάλο ρολοῖ ποὺ εἶναι καρφωμένο στὸν ἄδειο τοῖχο τῆς μεγάλης σάλας, χτυποῦσε μεσάνυχτα.

Κ' εἶμουν ὁλομόναχος.

Δ.

"Ἐνα δύσεμα πορτοκαλί, πίσω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη.

Πέρ' ἀπὸ τοὺς Στύλους, φόντο μενεξεδί.

Τὰ πρῶτ' ἀστέρια παίξουνε σὺν παιδιάτικα ματάκια.

Κάθουμαι ἀπάνω σ' ἓνα παλιὸ κοκκινισμένο μάρμαρο.

Καὶ τραγουδοῦνε, καὶ τραγουδοῦνε μέσα στὴ θύμησή μου τὰ περασμένα...

Ε.

Θυμᾶσαι ποὺ μᾶς μέθησε μιὰ νύχτα τὸ φεγγάρι;

"Ἐν' ἀεράκι ψιλό, ποὺ ἐρχότανε ἀπὸ τὸν Ὑμηττό. ἔπαιζε ἀπάνω στὰ κορμιά μας σὺν τρεμουλιαστὸ δοξάρι ἀπάνω σὲ τενωμένες κόρδες βιολιοῦ...

Μὲ κοίταξες κατὰματα, κ' ἡ ματιά σου εἶτανε σὰ νὰ μοῦλεγε:

— «Ποιὸς ξέρει πότε θ' ἀγαπήσῃς μιὰν ὁμορφότερη».

Γύρισα καὶ εἶδα ἓν ἀστρο πλανητικὸ ποὺ ξενοχτοῦσε μαζί μας. Χωρὶς νὰ θέλω, φύγαμε ἀπὸ τὰ χεῖλια μου δυὸ μεθημένα λόγια:

— «Ποιὸς ξέρει...»

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΖΙΑΣ